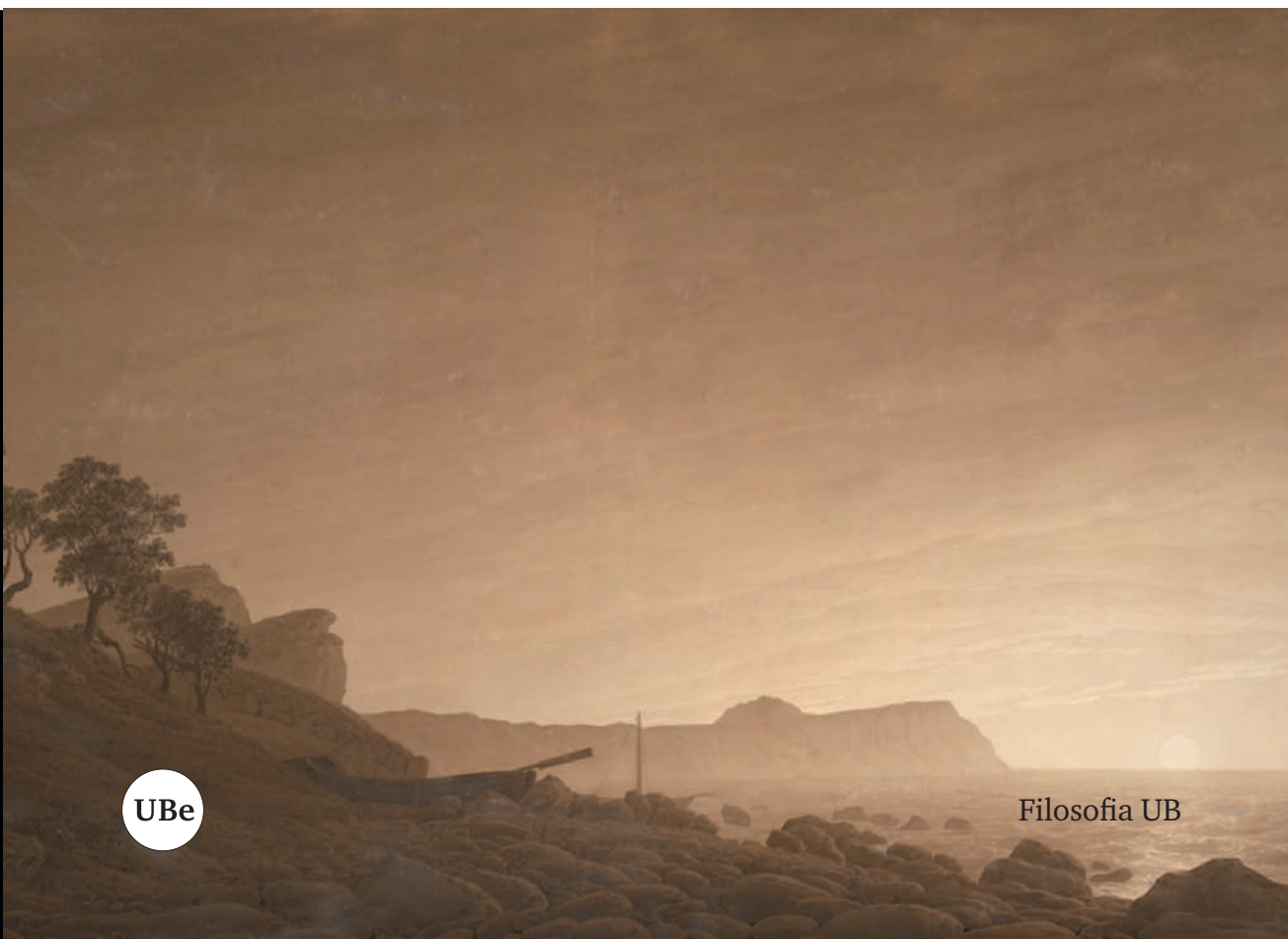

El primer Romanticisme alemany

Friedrich Schlegel i Novalis

Robert Caner-Liese

Índex

Presentació	11
Introducció	15
 FRIEDRICH SCHLEGEL	 23
La febre grega i el furor objectiu	25
El creient llibertí.....	49
El debut filosòfic: la ressenya del <i>Philosophisches Journal</i>	63
El sublim objecte de la filosofia	77
Els anys d'aprenentatge filosòfic.....	99
L'imperatiu hermenèutic i els límits de la comprensió.....	111
La ironia socràtica i el sistema de fragments	133
 FRIEDRICH VON HARDENBERG, NOVALIS	 147
Els <i>Estudis sobre Fichte</i> : del jo al subjecte	149
El llibre absolut: novel·la i enciclopèdia	167
Pensar el llenguatge	189
La poètica romàntica.....	205
 Bibliografia i estat de la recerca	 225

Presentació

L'exposició del pensament de Friedrich Schlegel (1772-1829) i Friedrich von Hardenberg (1772-1801), més conegut pel pseudònim Novalis, ha d'afrontar dues dificultats notables. La primera prové del caràcter eminentment fragmentari de la producció filosòfica del primer Romanticisme alemany. Per raons ben fundades, els romàntics no van voler escriure cap obra que presentés de manera sistemàtica el seu pensament. Per això, qui el vulgui conèixer haurà d'emprendre un recorregut complicat que passa per ressenyes, assajos, introduccions i epílegs, fragments i, sobretot, pels imprescindibles quaderns de notes, en els quals es troben reflexions que, tot sovint, resulten de la lectura crítica d'altres autors amb què els romàntics Schlegel i Novalis dialogaven per desenvolupar el propi pensament. Aquest diàleg amb altres pensadors, tant coetanis com d'èpoques anteriors, constitueix la segona dificultat amb què topa l'intent de comprendre el pensament romàntic: sense tenir present la constel·lació d'autors de la qual formen part Schlegel i Novalis és del tot impossible captar la unitat i el rigor dels seus respectius projectes filosòfics. De fet, aquesta segona dificultat és doble: d'una banda, hi ha la complexitat pròpia d'una situació dialògica feta de trobades personals, relacions epistolars i publicacions aparegudes en òrgans ben diversos i, de l'altra, la dificultat inherent a la cosa mateixa que s'està discutint.

El pensament de Schlegel i Novalis s'ha d'entendre com una més de les respostes a les preguntes plantejades per l'aparició de la filosofia transcendental d'Immanuel Kant i, en especial, com a resposta crítica a l'intent de Johann Gottlieb Fichte de fundar la filosofia en un únic principi absolut. Reconstruir el sentit del pensament fragmentari romàntic enclou, per tant, reconstruir la posició del primer Romanticisme respecte de la discussió a l'entorn de l'herència kantiana. És per això que aquesta monografia comença parlant de Schlegel: la seva obra permet presentar els autors i els problemes més rellevants per al sorgiment del pensament romàntic. D'aquí prové també el tractament aparentment desigual que han rebut els dos protagonistes del llibre: la part dedicada a Schlegel és més extensa que la de Novalis, perquè la primera també conté la presentació de l'obra epistolar de Friedrich Heinrich Jacobi *Sobre la doctrina*

de Spinoza, del projecte fichteà d'una *Doctrina de la ciència*, i la de les reflexions de Friedrich Immanuel Niethammer i el seu cercle, que proposen un retorn a Kant, perquè rebutgen un tipus de filosofia que, com la de Karl Leonhard Reinhold i la de Fichte, depèn d'un primer principi inqüestionable. Aquest és, doncs, el primer objectiu del llibre: presentar la constel·lació d'autors i temes en què s'emmarquen Schlegel i Novalis.¹ D'aquest primer objectiu, en deriva el segon, a saber: mostrar la unitat i la coherència del pensament romàntic i donar un contingut concret a uns fragments que, malgrat el seu caràcter suggestiu i il·luminador, no són comprensibles en tota la seva riquesa, precisió i complexitat sense el rerefons metafísic que els atorga sentit. Els romàntics —com és conegut— rebutgen el sistema; ara bé, això no afecta el fet que el seu pensament giri de manera molt sistemàtica al voltant d'unes qüestions ben determinades, en especial, del lligam existent entre la filosofia i l'art. Tant Schlegel com Novalis consideren que el sistema és impossible i, alhora, però, necessari, i creuen que les limitacions del pensament sistemàtic són superables amb els mitjans de la creació poètica. Els models explicatius que sorgeixen del diàleg amb altres pensadors es retroben, amb variacions, tant en la seva obra aforística com també en les reflexions estètiques i en el programa d'un art nou i una mitologia nova amb què ambdós autors volien contribuir als canvis revolucionaris del seu temps.

La doble reconstrucció que proposo en aquest llibre sobre el primer Romanticisme alemany —la del diàleg amb altres pensadors i la de la coherència i unitat del pensament romàntic— vol ser màximament propera als textos i, per això, les citacions dels autors tractats hi són molt abundants. En vista d'això, em sembla indefugible fer una menció especial de les edicions crítiques de les obres de Schlegel i Novalis; sense la feina immensa i complexa que han dut a terme els seus autors, qualsevol reconstrucció del pensament del primer Romanticisme alemany seria senzillament impensable. Totes les citacions de la monografia són extretes, doncs, de la *Kritische Friedrich-Schlegel-Ausgabe*, en 35 volums, editada per Ernst Behler amb la col·laboració de Jean-Jacques Anstett i Hans

1. Prenc el terme de l'obra de Dieter HENRICH, *Konstellationen: Probleme und Debatten am Ursprung der idealistischen Philosophie (1789-1795)*, Klett-Cotta, Stuttgart, 1991. La reconstrucció sens dubte més important d'aquesta constel·lació és la monumental obra de Manfred FRANK, «Unendliche Annäherung». *Die Anfänge der philosophischen Frühromantik*, Suhrkamp, Frankfurt a. M., 1997. Altres obres rellevants sobre aquest període són: Dieter HENRICH, *Between Kant and Hegel. Lectures on German Idealism*, edició de David S. PACINI, Harvard UP, Cambridge, 2008 i Frederick C. BEISER, *The Fate of Reason. German Philosophy from Kant to Fichte*, Harvard UP, Cambridge, 1987. Possiblement, la millor introducció al pensament de l'època és el primer capítol («Aims of a New Epoch») del llibre de Charles TAYLOR, *Hegel*, Cambridge UP, Cambridge/Nova York, 1975.

Eichner, publicada per l'editorial Ferdinand Schöningh de Paderborn a partir de l'any 1958, i dels *Schriften. Das Werk Friedrich von Hardenbergs*, en 6 volums, editats per Richard Samuel amb la col·laboració de Hans-Joachim Mähl i Gerhard Schulz, publicats per l'editorial W. Kohlhammer, de Stuttgart, a partir de l'any 1960. En el cas de les citacions de Schlegel, el volum i la pàgina s'indiquen en xifres àrabs i el número del fragment o anotació, entre claudàtors. En el cas de Novalis, el volum s'indica en xifres romanes; la pàgina, en àrabs i el número del fragment o anotació, entre claudàtors.

Tots els fragments de Schlegel i Novalis que se citen en el llibre són traduccions de l'autor d'aquesta monografia. En ambdós casos he respectat l'ús idiosincràtic que els autors fan del guió (–) o *Gedankenstrich*, així com els ressaltats que són, sense excepció, èmfasis de l'original. Si en nota no s'indica el contrari, també les traduccions de passatges d'altres autors són meves.

Finalment, vull agrair la lectura atenta i rigorosa de l'Anna Montané i els seus nombrosos suggeriments que, sens dubte, han millorat aquest text.

Introducció

Al mes de maig de 1798 va aparèixer el primer número de l'*Athenäum*, la revista amb què Friedrich Schlegel i el seu germà August Wilhelm volien fer conèixer les idees d'un grup de joves amics que compartien la passió per l'art i la filosofia, com també l'entusiasme pels esdeveniments revolucionaris de l'època. La idea de crear un òrgan de difusió propi ja venia de lluny: «Què et semblaria», diu Friedrich Schlegel al germà en una carta del gener de 1793, «si algun dia intentem desenvolupar junts les nostres idees sobre la poesia. Potser les podríem donar a conèixer en forma epistolar o dialogada. Tu hauries de fer-hi el darrer retoc per donar unitat al conjunt i em sembla que això hauria de ser possible; els nostres pensaments serien prou unànimes i, al mateix temps, però, entre ells, també hi hauria prou contrast» (23, 81). Cinc anys més tard, aquest projecte, ja no és sols un desig, sinó també una necessitat. Les limitacions imposades per les directrius de les revistes amb les quals els germans Schlegel col·laboraven, els conflictes i les tensions amb els editors i, sobretot, el fet que a la tardor de 1797 Friedrich Schlegel s'hagués quedat sense cap font d'ingressos fan urgent la creació d'una revista en la qual poder publicar amb total llibertat. La «nota preliminar» que introdueix la revista posa un èmfasi especial en aquest anhel de llibertat que, tanmateix, ha de ser compatible amb la unitat d'un esperit que comparteixen els col·laboradors de la publicació: «contribucions de desconeguts», diuen els editors i, alhora, autors de la revista, «només seran acceptades si creiem que podem defensar-les com si fossin pròpies».¹ Aquesta tensió entre, d'una banda, el desig i la necessitat d'autonomia intel·lectual i, de l'altra, la voluntat de formar part d'un grup unit que fomenti la discussió i la creativitat és un dels trets característics del moviment romàntic. D'aquesta tensió, ja se'n parlava a la carta de 1793; a la

¹ Cf. *Athenäum: eine Zeitschrift, hrsg. von August Wilhelm Schlegel und Friedrich Schlegel* (volum 1), reimpressió reprogràfica, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 1992. La «nota preliminar» (*Vorerinnerung*) ocupa les dues primeres pàgines, sense numeració, del volum. Al final del tercer volum es troba l'estudi d'Ernst BEHLER «*Athenäum*. La història d'una revista».

«nota preliminar» els Schlegel s'hi refereixen de manera més extensa en els termes següents:

Compartim moltes opinions entre nosaltres; no pretenem, però, que ningú faci seva l'opinió dels altres. Cadascú es fa responsable de les seves afirmacions. I encara menys pretenem que per aconseguir una unanimitat banal es faci el mínim sacrifici de la independència de l'esperit, una independència sense la qual no pot prosperar l'empresa de l'escriptor reflexiu.

Però, a més de protegir la independència creativa, la revista és també el lloc de trobada d'uns escriptors amb un projecte comú pel que fa a continguts, aspiracions i voluntat formal. Atès que l'objectiu de la revista és tractar els seus temes «de la manera més universal possible sempre que tinguin a veure amb la formació», s'entén que el «principi comú i compartit» sigui una màxima tan exemplar com la següent: els editors de la revista consideren intolerable que, «per consideració, es digui només a mitges allò que considerem que és veritat». Segons els editors, aquesta veritat s'assolirà mitjançant «l'agermanament dels coneixements i les habilitats» que poden aportar els col·laboradors de la revista sempre que acceptin una important limitació: «Serà exclòs tot allò que no tingui a veure amb l'art o amb la filosofia, enteses ambdues en tota la seva amplitud». De la revista també s'han d'excloure els textos que siguin «part d'una obra més gran», perquè allò que es vol afavorir són formes literàries que posin de manifest el caràcter inacabat, processual i comunicatiu propi d'un saber que, malgrat aspirar a l'absolut, se sap finit i provisional. La primera generació de romàntics alemanys reivindica els «assajos, cartes, diàlegs, consideracions rap-sòdiques i fragments aforístics». I així, a l'*Athenäum* van aparèixer escrits de Friedrich Schlegel tan importants com la ressenya «Sobre el *Meister* de Goethe» o el «Diàleg sobre la poesia», però també els *Himnes a la nit*, de Novalis, o les col·leccions de fragments d'ambdós romàntics: els *Fragments* i les *Idees* de Schlegel i *Pollen*, de Novalis.

La llista d'autors que publiquen a l'*Athenäum* ens informa sobre els membres del moviment romàntic: a més dels editors i autors de la revista Friedrich i August Wilhelm Schlegel, el nucli més íntim del grup era format per Novalis, Friedrich Schleiermacher, l'escriptora Dorothea Schlegel —companya sentimental i posteriorment esposa de Friedrich Schlegel— i Caroline Schlegel —muller d'August Wilhelm Schlegel—. També A. L. Hülsen, K. G. Brinkmann, A. F. Bernhardi i Sophie Bernhardi-Tieck van aportar algun dels seus textos a la revista. En vista de la nòmina de col·laboradors de l'*Athenäum* destaca, en canvi, l'absència de Ludwig Tieck o del filòsof Schelling, que s'explica

pels dubtes i les resistències de Friedrich Schlegel a publicar-los, ja que no veia clar el seu encaix en l'esperit de la revista.

Amb tot, la publicació entre els anys 1798 i 1800 dels sis números de l'*Athenäum* no va ser l'únic fruit de l'anhel de comunitat vital i creativa que van sentir els primers romàntics. Malgrat les tensions, tant freqüents com inevitables, que van marcar les seves relacions, la història del primer Romanticisme alemany és també una història d'amistats i trobades. Els romàntics pretenien realitzar un ideal de relació entre individus emancipats —també l'ideal d'una nova relació de complementarietat i mutu reconeixement entre home i dona—, que van batejar amb el nom de *simfilosofia* o, si es posava més èmfasi en la creativitat, *simpoesia*. Conscients que, en solitud, els individus no podrien satisfer mai l'enyorança de l'infinit, els romàntics van provar noves formes de sociabilitat a través de les quals cercaven tant la complicitat emocional com la formació d'una nova humanitat o maldaven per imposar en l'esfera pública una determinada concepció estètica. En aquest sentit el fragment 125 de l'*Athenäum* diu:

Potser començaria una nova etapa de les ciències i les arts si la simfilosofia i la simpoesia esdevinguessin tan universals i, alhora, tan íntimes que ja no seria estrany que natures complementàries comencessin a formar obres col·lectives. Ben sovint no podem evitar pensar que dos esperits es poden pertànyer l'un a l'altre com dues meitats separades que només unides esdevenen tot allò que poden arribar a ser (2, 185 [125]).

Les relacions romàntiques més intenses van ser sempre relacions de dos, d'amistat o parella. No obstant això, en tres ocasions es van produir aplecs més nombrosos. El primer encontre destacable està vinculat a la ciutat de Berlín i la seva intensa cultura dels salons. Pel juny de 1797, Friedrich Schlegel abandona Jena, després d'una estada d'un any a la ciutat, a causa, sobretot, de la conflictiva relació amb Schiller i es trasllada a Berlín. Allà coneix Friedrich Schleiermacher i l'entesa personal i intel·lectual amb el teòleg i pastor protestant és tan gran que Schlegel s'instal·la a casa seva. Per mediació de Schleiermacher, Schlegel entra en contacte amb els salons literaris de Rahel Levin i Henriette Herz, coneix Ludwig Tieck i també Dorothea Veith, que aleshores encara era dona casada. La turbulenta relació de Schlegel amb la que havia de ser la seva esposa, a més de representar una important font d'inspiració per a la novel·la *Lucinde*, va contribuir de manera decisiva a crear la fama dels romàntics com a moviment radical i trencador, més enllà de la tradició literària i filosòfica.

A l'estiu de 1798 té lloc a Dresden una altra reunió decisiva. Atrets per la col·lecció d'escultures clàssiques de l'Acadèmia d'Art es troben a la ciutat saxona els germans Schlegel i les seves dones Caroline i Dorothea, Ludwig Tieck i la seva esposa Amalie, Rahel Levin, Novalis, Fichte i Schelling. Amb més de vuit-centes peces, la col·lecció d'escultures de Dresden era la col·lecció més gran que, a l'època, es podia visitar al nord d'Europa i l'única que permetia veure l'art de l'antiguitat a mida natural sense fer el llarg viatge cap al sud. El grup d'amics romàntic va fer una visita nocturna a la col·lecció i va poder contemplar els déus grecs animats per la llum vacil·lant de les torxes.

Però la trobada romàntica més rellevant és la que es produeix a Jena entre el setembre de 1799 i l'abril de 1800, coincidint amb la segona estada de Friedrich Schlegel en aquesta ciutat. A Jena s'apleguen els germans Schlegel i les seves parelles, Ludwig i Amalie Tieck, Johann Wilhelm Ritter i Schelling. No gaire lluny de la ciutat universitària, a Weißenfels, hi viu Novalis, i entre els dies 11 i 15 de novembre el grup sencer es reuneix a casa dels Schlegel amb la finalitat de llegir i discutir les seves obres, entre les quals el polèmic discurs de Novalis *La cristiandat o Europa*. Després d'aquesta reunió, punt àlgid de l'anomenat període romàntic de Jena, va començar la lenta disgregació del grup; en aquesta separació, el distanciament intel·lectual va tenir un paper decisiu, però també hi van contribuir hostilitats i picabaralles d'ordre més personal. La mort de Novalis el 25 de març de 1801 posa un punt final definitiu a la primera etapa del Romanticisme alemany.

Per a la constitució del primer Romanticisme, de caràcter marcadament filosòfic, va ser fonamental l'amistat de Schlegel i Novalis. Els dos joves estudiants de Dret es van conèixer a Leipzig pel gener de 1792 i immediatament els va unir la passió literària i filosòfica i, en especial, l'admiració que ambdós sentien per l'obra de Plató. Novalis havia començat els estudis a Jena, on havia conegut Schiller i Reinhold, i es va matricular a Leipzig per l'octubre de 1791 amb la intenció de dedicar-se amb profunditat a l'estudi de les lleis, sense oblidar, però, les matemàtiques i la filosofia. Per una carta de Schlegel de l'any 1793 podem suposar que, en aquella època, Novalis va estudiar amb especial intensitat l'obra de Kant i també que va confiar a l'amic les seves primeres composicions poètiques.² A més de compartir interessos filosòfics, Schlegel i Novalis també van participar activament en la vida mundana de la ciutat. Tanmateix, els episodis galants en els quals van participar no van tenir un final gaire feliç. Tot i el seu escàs orgull aristocràtic, quan el pare Von Hardenberg es va assaben-

2 Cf. 23, 107 i 23, 40-41.

tar que el seu fill s'havia enamorat d'una jove burgesa es va presentar a Leipzig per restaurar l'ordre. A fi que el fill abandonés les seves fantasies es va considerar que la universitat de Wittenberg, molt més petita i austera, era el lloc ideal per acabar els estudis de Dret. I, en efecte, Novalis es matricula a la universitat de Wittenberg a l'abril de 1793 i, pel juny de 1794, supera els exàmens finals de llicenciatura. A la tardor del mateix any comença ja a treballar a l'administració local de Tennstedt.

La correspondència entre Schlegel i Novalis emmudeix fins a l'estiu de 1796, quan els amics es retroben. Ambdós han fet separatament la coneixença de Fichte, la filosofia del qual és determinant per a la formació del primer Romanticisme alemany. El pensament de Fichte és tan important que el seu nom es converteix en sinònim de filosofar: «Ai!», exclama Schlegel en una carta a Novalis, «poguéssim tornar a *fichtejar* com vam fer durant el darrer hivern, d'aquella manera tan cordial, tan íntima i tan agradable!» (23, 370-371). Però l'interès de Novalis per la filosofia fichteana va més enllà de l'àmbit merament teòric. «La filosofia», explica Novalis en una carta a Schlegel a l'estiu de 1796, «és l'ànima de la meua vida i la clau cap a allò més propi de mi mateix» (iv, 188). L'estudi en profunditat del pensament fichteà havia d'ajudar-lo a donar forma a la pròpia existència i es va convertir també en una font de consol durant la llarga malaltia que el 19 de març de 1797 va posar fi a la vida de la seva promesa Sophie von Kühn. Segons Novalis, la descoberta del jo superior que habita dins nostre farà possible fundar la llibertat i l'activitat humana i, d'aquesta manera, no sols adquirirà sentit l'existència individual, sinó que també contribuirem al perfeccionament del gènere humà en la seva totalitat. Els joves romàntics vinculaven al pensament fichteà unes expectatives immenses, com prova el cèlebre fragment 216 de l'*Athenäum*: «La Revolució Francesa, la *Doctrina de la ciència* de Fichte i el *Meister* de Goethe són les més grans tendències de l'època» (2, 198 [216]).

Un record del Schlegel ja madur ofereix un bon retrat de la seva època de joventut, quan abans de començar els estudis universitaris ja havia desenvolupat el lligam amb el món antic que seria determinant per a la seva evolució posterior:

A la primera joventut, pels volts dels 17 anys, els escrits de Plató, els poetes tràgics de Grècia i les obres entusiastes de Winckelmann constituïen el meu món i l'entorn espiritual en què jo intentava imaginar-me, en la meua poètica i reflexiva soledat i, probablement, d'una manera prou juvenil, les idees i les figures dels déus i els herois de l'antiguitat. Feliçment, l'any 1789, vaig poder contemplar-los per primera vegada en visitar [Dresden], aquella capital de la formació artística,

i em vaig sentir tan afortunat com sorprès quan vaig tenir davant meu les veritables figures dels déus antics tant de temps anhelades, i poder passejar entre elles i restar en la seva companyia durant hores [...]. No va ser, però, només la bellesa superior de la forma allò que va satisfer i superar les expectatives que íntimament havia alimentat, ans encara més em van sorprendre i meravellar la vida i el moviment d'aquestes imatges de marbre del déus olímpics, ja que en les meves solitàries meditacions no havia pogut ni imaginar-me-les d'aquella manera ni tan sols pensar que tal cosa fos possible. Aquestes primeres i inoblidables impressions es van convertir en el fonament durador dels estudis sobre l'antiguitat clàssica que vaig emprendre en anys posteriors (4, 4).

Malgrat la seva gran passió pel món antic, Schlegel tria un estudi pràctic que el prepari per treballar a l'administració. L'any 1790 comença la carrera de Dret a la universitat de Göttingen, la mateixa universitat on August Wilhelm, el germà gran, estava a punt d'acabar els estudis de Filologia. Com era previsible, el jove Schlegel no es limita a conrear la disciplina jurídica, sinó que també assisteix a classes de medicina, matemàtiques i història, i el germà l'introdueix en el seminari de Christian Gottlob Heyne, un dels hellenistes més prestigiosos del moment. La inaudita passió pel coneixement que sentia Schlegel, el que ell anomenava la «fúria lectora», el va convertir de ben jove en una persona ben instruïda amb moltes lectures tant en l'àmbit de la literatura clàssica, medieval i moderna, com en els de la història, l'estètica o la filosofia. A la primavera del 1791, August Wilhelm es trasllada a Amsterdam per treballar com a preceptor i Friedrich decideix continuar els seus estudis de Dret a la universitat de Leipzig. Aquí els dubtes i les crisis que l'aclaparaven des de la infància es repeteixen i l'interès per l'estudi pràctic decau sense remei. A més, el jove Schlegel no aconsegueix tampoc donar una orientació determinada a la seva inabastable fúria lectora que l'empresona en una vida improductiva i aïllada de la societat. «He indagat a fons, i no sempre sense èxit», manifesta Schlegel a August Wilhelm, «l'esperit d'algunes grans personalitats com Kant, Klopstock, Goethe, Hemsterhuis, Spinoza o Schiller, i no menciono d'altres menys importants» (23, 101). I quan el germà li pregunta si tots aquests estudis no han despertat en ell les ganes d'escriure, Friedrich respon ja com un bon romàntic: «Per descomptat que tinc molts plans i em sembla que en realitzaré la majoria, no tant per amor a l'obra com per un impuls que m'ha obsessionat des de ben aviat, aquest impuls que em consumeix i m'empeny vers l'activitat o, com potser més m'agradaria anomenar-lo, aquesta enyorança d'allò infinit» (23, 24).

A Leipzig, el fill de pastor protestant que gairebé només ha conegut l'aïllament i l'austeritat se sent també temptat per la vida social i, amb l'ajut de

Novalis, decideix convertir-se en un «home de món». A diferència de l'amic, però, Schlegel no necessita l'autoritat paterna per posar fi a les aventures amoroses. Ell sol, quasi d'un dia per l'altre, decideix consagrar la seva existència a l'estudi de la poesia. Amb l'objectiu d'«escriure una història de la poesia grega» (23, 179), però també fugint dels creditors, es trasllada a Dresden, on viurà completament retirat del món durant dos anys i mig. «Em demanes per la distribució dels meus dies?», escriu a August Wilhelm el 9 de maig de 1794, «doncs és la següent: em poso a treballar en la meua obra quan m'aixeco i deixo la feina quan me'n vaig al llit. I pel que fa a l'alternança d'escriure, pensar, llegir i fer resums, no tinc cap ordre fixat» (23, 195). Des del primer moment, el projecte de Schlegel transcendeix l'àmbit merament filològic, ja que —«seguint les passes de Winckelmann»— entén la noció de bellesa com un ideal diví que s'ha realitzat històricament en les arts plàstiques de l'antiga Grècia. Schlegel vol mostrar que la unitat que Winckelmann ha descobert en l'escultura i pintura dels grecs també es pot trobar en la seva poesia. Però l'objectiu últim del treball de Schlegel com a historiador és, en realitat, el desenvolupament d'una teoria de la bellesa i l'art. «La meua història de la poesia grega», aclareix Schlegel al seu germà en una carta del 5 d'abril de 1794, «és una història natural completa de la bellesa i l'art; per això, la meua obra és – una estètica. Aquesta, però, encara no ha estat inventada, és el resultat filosòfic de la història de l'estètica i, alhora, la seva única clau» (23, 188). La pretensió de Schlegel és radicalment nova i consisteix a considerar que la perspectiva històrica i la filosòfica es necessiten i complementen mútuament, encara més, que la història mateixa esdevé teoria i que la teoria ens ofereix la clau per comprendre la història. Durant el període de Dresden, Schlegel ja publica alguns treballs en revistes especialitzades. Però el reconeixement d'un públic més ampli li arriba amb *Sobre l'estudi de la poesia grega*, un assaig en què reflexiona sobre la relació de l'antiguitat amb l'època moderna. Per indicació del seu mentor, Johann Christian Körner, a la primavera de 1796 Schlegel envia el manuscrit a l'editor Salomon Michaelis, que immediatament en reconeix l'interès i el valor. Reichardt, l'editor de la revista *Deutschland*, publica uns quants passatges de l'assaig i anuncia la propera aparició del llibre, així com que l'autor d'aquells textos passarà a ser un dels principals col·laboradors de la seva revista. L'estiu del mateix 1796, un Schlegel més alleugerit pel que fa a la seva situació econòmica es trasllada a Jena, on coneix personalment Fichte, que havia llegit amb gran interès i admirava profundament.

FRIEDRICH SCHLEGEL

La febre grega i el furor objectiu

Hem sortit del temps de les *formes* amb validesa universal.

Novalis (II, 649 [479])

Tant al pròleg com al final de l'assaig *Sobre l'estudi de la poesia grega*, Schlegel situa l'obra en el marc de la *querelle des anciens et des modernes* tot indicant el doble objectiu que s'ha proposat realitzar: en primer lloc, «convidar a estudiar la poesia antiga de manera encara més seriosa que fins ara» i contribuir, d'aquesta manera, al «*perfeccionament del gust i l'art alemanys*» i, en segon lloc, «intentar conciliar la vella disputa entre els amics unilaterals dels poetes antics i dels nous» (I, 206-207). L'assaig, que fou publicat l'any 1797 com a estudi introductor al llibre *Els grecs i els romans*, és efectivament una aportació tardana a la «vella disputa». La *querelle* havia començat feia poc més d'un segle, exactament el 27 de gener de 1687, dia en què Charles Perrault llegia davant els membres de l'*Académie française* el poema *Le Siècle de Louis Le Grand*, en el qual qüestionava la primacia dels antics en l'àmbit de l'art i la ciència provocant la creació dels bàndols dels *anciens* i els *modernes*, és a dir, d'aquells que veneraven de manera incondicional els antics i, per això, consideraven del tot recomanable la seva imitació, i la dels que creien que en l'àmbit artístic potser no es produïa un progrés comparable al científic, però sí una transformació que relativitzava qualsevol model absolut de bellesa. Amb la noció del *beau relatif*, Perrault va introduir la perspectiva històrica a l'estètica i la convicció que les èpoques antiga i moderna són incommensurables i que, per tant, cada època reclama una mesura pròpia per poder ser valorada de manera justa. La *querelle* va tenir continuació a Anglaterra i passà amb un cert retard a Alemanya, on va viure una intensa revifalla que culminà amb l'assaig esmentat de Schlegel *Sobre l'estudi de la poesia grega* i l'obra de Schiller *Sobre poesia ingènua i sentimental*, publicada a la revista *Die Horen* durant els anys 1795 i 1796, quan el manuscrit de Schlegel ja estava acabat i en mans de l'editor, però encara no havia estat publicat per problemes editorials. Pel que fa a la versió alemanya de la *querelle*, els referents més importants per a Schlegel van ser els treballs de Herder i Winckelmann; ambdós es van ocupar del problema d'una possible mediació entre les

èpoques antiga i moderna un cop que havia quedat establert tant el seu caràcter històric com el seu valor relatiu.¹ El fragment 149 de l'*Athenäum* consigna l'aportació de Winckelmann a la *querelle* i també un dels punts de partida de Schlegel: «El Winckelmann sistemàtic que, per dir-ho així, va llegir els antics com si fossin un únic autor, que els va veure com un tot, i que va concentrar tota la força en els grecs, va assentar les bases per a una doctrina material de l'antiguitat mitjançant la percepció de la diferència absoluta entre els antics i els moderns» (2, 188-189 [149]). A més de l'aportació, fonamental per a Schlegel, de considerar els grecs com un tot, l'obra de Winckelmann va provocar un gir importantíssim en l'estètica alemanya; amb obres com *Pensaments sobre la imitació de les obres de la pintura i l'escultura gregues* de l'any 1755 i, especialment, la *Història de l'art de l'antiguitat* de l'any 1764, Winckelmann va trencar amb el predomini del model clàssic llatí i del classicisme francès. L'interès i la passió incondicional de Winckelmann pel món grec i pel seu ideal d'humanitat va contagiar figures tan diverses com Goethe, Schiller, Humboldt, Hölderlin o els mateixos germans Schlegel.

Tot i que Schlegel pretén posar fi a aquesta «vella disputa» superant la parcialitat d'uns i altres contendents, hi ha moments en què es fa difícil no incloure'l en el grup d'aquells que veneren fora mida el món clàssic; certament, tot i que és molt crític amb els imitadors moderns de l'antiguitat (I, 330), descriu i presenta la Grècia clàssica talment que per força s'ha de considerar un model insuperable per a tots els altres temps. Schlegel pot arribar a concedir que «molts pobles han superat els grecs en destresa i habilitat», però deixa clar que les habilitats, tot i ser necessàries, sols tenen un valor instrumental per tal com no són altra cosa que «afegits de la formació, eines de la llibertat». Fins i tot insinua que potser és el perfeccionament de les eines allò que ha impedit «captar i reconèixer l'altura grega de la veritable formació». Perquè aquesta és, segons Schlegel, la qüestió de fons de la qual tracta el seu assaig: «Només el desenvolupament de la humanitat completa és *formació veritable*» i, en aquest sentit, els grecs haurien assolit un màxim:

En efecte, difícilment trobarem al llarg de la història de la humanitat un espectacle més sublim que aquell que ens ofereix el gran instant en què d'un cop i com

1 Sobre Schlegel i la *querelle* en l'àmbit alemany, vegeu l'estudi introductori d'Ernst BEHLER a la seva edició de Friedrich SCHLEGEL, *Über das Studium der griechischen Poesie: 1795-1797*, Schöningh, Paderborn, 1981, com també Peter SZONDI, *Poetik und Geschichtsphilosophie I (Studienausgabe der Vorlesungen*, vol. 2), edició de Senta Metz i Hans-Hagen Hildebrandt, Suhrkamp, Frankfurt a. M., 1991; Hans Robert JAUSS, *Literaturgeschichte als Provokation*, Suhrkamp, Frankfurt a. M., 1970, i Mario ZANUCCHI, *Novalis – Poesie und Geschichtlichkeit. Die Poetik Friedrich von Hardenbergs*, Schöningh, Paderborn, 2006.